

# Călugării sciți și aportul lor în clarificarea teologiei secolului al VI-lea

Emanuel GAFIȚA\*

## Rezumat

Călugării sciți au un rol important în controversele hristologice din secolul al VI-lea. Majoritatea disputelor de doctrină apar în lumea monahală, vatră de cultură și spiritualitate creștină. Ei propovăduiesc formula teologică: „ἐνα δῆς ἁγίας τριάδος πεπονθέναι σαρχί” = „Unul din Sfânta Treime a suferit în trup”. După multe controverse expresia lor își va găsi triumful sub Împăratul Justinian cel Mare.

## Cuvinte-cheie:

călugării sciți, Scythia, formulă, dispute, decrete

## I.1. Formula călugărilor sciți și acțiunea lor

Situația istorico-doctrinară a Bisericii după Sinodul de la Calcedon a fost una extrem de tensionată, încărcată de numeroase nelămuriri, dispute și schisme între Răsărit și Apus. Divergențele hristologice au continuat, neputându-se lămuri pe deplin pornirea nestoriană și monofizită din sânul Bisericilor Orientale. În această situație se deschide o nouă etapă în lucrarea de mărturisire a călugărilor sciți la Roma, surprinsă cel mai bine în sintagma Mitropolitului Irineu Popa: „*Hristologia Calcedonului, după sinodul de la Calcedon*”.<sup>1</sup>

Călugării sciți au un rol important în controversele hristologice din secolul al VI-lea. Majoritatea disputelor de doctrină apar în lumea monahală, vatră de cultură și

---

\* Emanuel GAFIȚA este doctorand al Facultății de Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Șaguna” din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu; email: gafitaemanuel90@yahoo.com.

<sup>1</sup>†ÎPS Prof. Univ. Dr. Irineu Ion Popa, *Iisus Hristos este Același, ieri și azi și în veac*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova 2010, pp. 288-307.

spiritualitate creștină. În capitala Imperiului exista o grupare a călugărilor achimiți<sup>2</sup> (simpatizanți ai nestorienilor), sprijiniți pe ascuns de la Roma, unde informau tot ceea ce se întâmpla în Constantinopol. Înclinația acestora spre diofizitismul nestorian nu satisfăcea gruparea acelora ce încercau în Constantinopol să realizeze o înțelegere pacifistă, fie prin desconsiderarea Sinodului al IV-lea Ecumenic<sup>3</sup>, fie printr-un rezumat între teologia diofizită calcedoniană și cea a Sfântului Chiril de Alexandria ce se bucura de multă admirație printre monofiziți.

În aceste împrejurări ale imperiului sosesc în primele luni ale anului 519 în capitală un grup de monahi, originari din Scythia Minor, aducând cu ei formula teologică: „ἕνα διῆς ἀγίας τριάδος πεπονθέναι σαρχί” = „Unul din Sfânta Treime a suferit în trup”. Se urmărea ca această formulă să obțină aprobarea Bisericii. Expresia mai este întâlnită sub o altă formulare și la Patriarhul Proclu al Constantinopolului, ce o trimite armenilor contra lui Teodor de Mopsuestia în 445<sup>4</sup>. De asemenea, formularea amintea, prin asemănare de aspect, de adaosul teopashitic la Sfinte Dumnezeule: „ὁ σωροθεῖς δι' ἡμᾶς” al Patriarhului Petru Gnafeos al Antiohiei sau Fulo, ce era considerat eretic<sup>5</sup>. Prin inserarea expresiei „Cel ce Te-ai răstignit pentru noi” la Trisaghion se atribuia Sfintei Treimi sau ființei dumnezeiești puțința pătimirii<sup>6</sup>. Interpolarea avea menirea de a proclama, utilizând o formulă din Crezul niceo-constantinopolitan, o concepție esențială a gândirii chirilene: Cuvântul, ca unic „subiect” în Hristos este și subiect al morții „în trup”, care este „al Său”. Cu siguranță că Trisaghionul era interpretat ca o cântare adresată Cuvântului întrupat, iar varianta lui ca interpolare era, formal, ortodoxă. Aceasta ar fi fost categoric eretică, dacă imnul s-ar fi adresat Sfintei Treimi, implicând pătimirea celor Trei Persoane sau a firii dumnezeiești<sup>7</sup>. În multe biserici, imnul era tălmăcit în sens trinitar; ca urmare,

---

<sup>2</sup> ἀχοιμήδαι = neadormiți. Asupra lor L. Duchesne, *op. cit.*, 54-56, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, „Călugării sciți”, în *Revista Teologică*, nr. 5-6, Sibiu, 1936, p. 182.

<sup>3</sup> Cum voiau monofiziții, pe care îi satisfăcu întrucâtva *Enoticonul* împăratului Zenon (484), *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 182.

<sup>4</sup> ὁμολογοῦντες τὸν Θεὸν λόγον, ἕνα τῆς τριάδος, σεσαρχῶθαι; cf. E. Schwartz, *Acta conciliorum oecum.* IV, II, Strasbourg, 1914, prefața, p. 7, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 183.

<sup>5</sup> Cf. Cyrillus Skythopolis, *Vita Sabae*, cap. 32 și 38, în *Cotalerius Ecclesiae graecae monumenta*, vol. III, Paris, 1677-86, p. 264 și 278, și L. Duchesne, *Histoire ancienne de l'Eglise*, tom. III, Paris, 1929, p. 509, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 183.

<sup>6</sup> Dumitru Stăniloae, *Studiu Introductiv la Scrieri ale „Călugărilor sciți” daco-români din secolul al VI-lea*, cu traducere de Nicolae Petrescu, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 3-4, Craiova, 1985, p. 200.

<sup>7</sup> Acest fapt era admis de către unii contemporani cum ar fi Efreim din Amida, succesorul calcedonian al lui Petru Piuarul (Fullo) în scaunul Antiohiei (526-544). Într-o scrisoare adresată lui Zenobiu de Emesa și analizată de Fotie, el arată că „răsăritenii adresau acest imn Domnului

utilizarea variantei ce cuprinde interpolarea era primejdioasă. Opoziția calcedoniană ar fi fost întemeiată dacă s-ar fi restrâns doar la obiecțiile îndreptate împotriva acestui fapt. Totuși, în unele texte calcedoniene se găsesc împotriviri aduse teopashismului de orice formă, frecvente în cercurile anti-chirilieni din Antiohia, în perioada de dinainte și de după Sinodul de la Efes<sup>8</sup>.

Grupul monahilor sciți era destul de mare, desprinzându-se dintre ei câțiva mai însemnați: Ioan Maxențiu, Leonțiu, Ioan Mauriciu, Petre Diaconul, Ioan și Ahile<sup>9</sup>. Prin formula scită se afirma, împotriva nestorienilor, că nu un om a suferit pentru noi, dar nici întreaga Sfântă Treime, deci ființa Ei dumnezeiască, ci Una dintre Persoanele Ei, întrucât Și-a însușit un trup. Temelia afirmației este luată din *I Petru IV, 1*: „Așadar, de vreme ce Hristos a pățimit cu trup, înarmați-vă și voi cu același gând: Cel ce a suferit în trup a isprăvit cu păcatul”, însă și din alți Părinți care au meditat îndelung asupra expresiei. Între ei se remarcă Sfântul Atanasie cel Mare, care preciza că „nepuțințele i se atribuie Cuvântului din pricina trupului”, adică „când spune că a flămânzit, a însetat, a obosit, că n-a știut, că a adormit, că a plâns, s-a rugat, a fugit și a cerut să fie ferit de patimi și simplu toate ale trupului, să se înțeleagă... că Hristos a flămânzit, a însetat pentru noi cu trupul; că El a spus că nu știe și a fost palmuit și a obosit pentru noi cu trupul; ... că I-a fost frică și s-a ascuns cu trupul..., că a fost lovit și a primit bătăi cu trupul” (*Cuvântul III împotriva arienilor*, cap. XXXIII)<sup>10</sup>. Un alt text patristic utilizat de călugării sciți pentru susținerea formulei lor hristologice este „*Tomosul către armeni*”<sup>11</sup> al Sfântului Proclu de Constantinopol (†448). Textul este o apologie a Întrupării Fiului lui Dumnezeu înaintea ereziei nestoriene. Pentru a înlătura

---

*nostru Iisus Hristos, în timp ce bizantinii și occidentalii legau doxologia de Treimea Cea de-o-ființă*” (Biblioteca, 228, PG 103, col. 957bc), apud John Meyendorff, *Hristos în gândirea creștină răsăriteană*, traducere din limba engleză de Pr. Prof. Nicolai Buga, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, p. 34.

<sup>8</sup> John Meyendorff, *Hristos în gândirea creștină răsăriteană*, pp. 34-35.

<sup>9</sup> Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sSciți*, p. 183.

<sup>10</sup> Dumitru Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, p. 201.

<sup>11</sup> Motivul pentru care Sfântul Părinte a scris această lucrare a fost rugămintea armenilor de a primi lămuriri cu privire la „*scrierile lui Teodor de Mopsuestia*”. Destinația sa este prin urmare foarte clară: „*Episcopilor, preoților și călugărilor din Sfânta Biserică Ortodoxă a Armeniei*”. El lămurește aici problematica hristologică a celor două firi unite în singurul ipostas a lui Dumnezeu Cuvântul. Prin această diferență clară dintre fire și persoană, Sfântul Proclu a anticipat hristologia Sinodului de la Calcedon. Dată fiind importanța deosebită a acestui document, teologii moderni au afirmat că Tomul Sfântului Procu reprezintă „*piatra de temelie a ortodoxiei Bisericii Armenie*” (Schwartz, *ACO IV, 2*, p. 187-195; Nicholas Constas, *Proclus of Constantinople and the cult of the Virgin in the Late Antiquity*, Homilies 1-5, trad. de Nicholas Constas, Brill, Leiden-Boston, 2003, p. 105-112), apud Ioniță Apostolache, *Teologi dacoromani de seamă în cetatea eternă: lucrare mărturisitoare a Sfinților Ioan Casian, Dionisie Exiguul și Ioan Maxențiu*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2018, p. 76.

confuzia despre valoarea ipostatică a celor două firi din actul Întrupării, Sfântul Proclu întrebă retoric: „*Cel ce a fost răstignit e unul din Treime sau altcineva din afara Treimii? Dacă e unul și același, nedumerirea e soluționată. Dar dacă e altcineva, în afara Treimii, atunci Domnul mării e al patrulea și-i străin de slava serafimilor*”. Completarea elucidează totodată și rătăcirile monofizite: „*Dacă însă am spune că El a fost răstignit în dumnezeire, am introduce pătimirea în Treime. Dar dacă spunem că Logosul a luat patimile în trupul său, cu aceasta mărturisim că cel care a pățimit e unul din Treime, căci natura Treimii a rămas nepătimitoare... Deci a fost răstignit ceea ce a fost întrupat. Dacă însă a fost răstignit ceea ce a fost întrupat, urmează că Tatăl și Duhul Sfânt n-au fost răstigniți; deci Unul singur din Treime a fost răstignit*”<sup>12</sup>. Înțelesul acestei formule, culeasă și utilizată de călugării dobrogeni, se explică deplin în doctrina lui „*communicatio idiomatum = comunicarea însușirilor*”. Mitropolitul Irineu Popa arată astfel că prin această expresie trebuie să înțelegem că „*Fiul lui Dumnezeu, făcându-Se și Fiu al omului, datorită acestei uniri, Dumnezeu a trecut în Hristos și Hristos în Dumnezeu și ceea ce a suferit Hristos a suferit și Dumnezeu. În acest caz, însăși rațiunea Învierii își are împlinirea ei în faptul morții Mântuitorului pe cruce. Apoi, Dumnezeu, fiind unit cu omul, n-a îngăduit să fie vreun interval între om și El, adică să se creadă că altul este Fiul Omului și altul Fiul lui Dumnezeu*”<sup>13</sup>.

Plecând de la afirmația lui Proclu, dar și de la altele folosite de el, de la afirmațiile Sfântului Chiril și din Fericitul Augustin, Ioan Maxențiu alcătuiește o „*Cărtică despre credință*” (*Libellus fidei*), ce încearcă analizarea formulei susținute cu atâta patos de monahii sciți: „*Unul din Treime a pățimit cu trupul*”. În explicațiile sale arată că acest „*Unul*” este Hristos, Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat, și nu altă Persoană din Treime, și că Acesta S-a născut din Fecioara Maria: „*Fecioara Maria a născut pe Hristos, Unul din Treime, care a pățimit pentru noi în trup și deci Ea n-a născut Treimea*”. Din Ea nu s-a născut Treimea. „*Dar dacă s-a născut din Ea Dumnezeu, de unde este El dacă nu este din Treime? Fiindcă în afară de Treime credincioșii nu cunosc alt Dumnezeu*”<sup>14</sup>. Prin dezaprobarea concepției că din Fecioara s-a născut Treimea, se dezaproba formula monofizită a lui Petru Gnafeos. Formula scită nu era una nouă, însă căpăta o nouă utilizare pentru necesitățile aceluși timp. Ea ocrotea definiția de la Calcedon nu doar de interpretarea nestoriană, ci și de noi interpretări monofizite. Formula susținea, pe de-o parte, împotriva monofiziților distincția Persoanelor în Dumnezeu, pe de alta, unirea firii dumnezeiești și omenești în

---

<sup>12</sup> Proclu, *De fide*, III, la Ioan Maxențiu, *Libellus fidei*, IV, 2; X, 17, 18, 19, Schwartz, p. 61, *apud* Ioniță Apostolache, *Teologi daco-romani de seamă în cetatea eternă...*, p. 76.

<sup>13</sup> †IPS Prof. Univ. Dr. Irineu Ion Popa, *Iisus Hristos este Același...*, pp. 475-476.

<sup>14</sup> La Maxențiu, *De Christo professio*; PG 86, I, col. 83, *apud* Dumitru Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, p. 201.

unica Persoană a Cuvântului, împotriva nestorianismului. De aceea, la finele susținerii sale, Ioan Maxențiu condamnă nu doar pe Teodor de Mopsuestia și pe Nestorie, ci și pe Eutihie, Dioscor, Petru Gnafeos și Acachie.<sup>15</sup>

Din cele prezentate reiese că problemele teologice legate de hristologia calcedoniană și monofizită îi preocupau și pe călugării din Scythia Minor. În perioada Împăratului Anastasie în această provincie existau tulburări religioase, motiv pentru care împăratul dorește convocarea unui sinod la Heraclea, invitându-l și pe Papa Hormizda<sup>16</sup>, sinod ce fusese promis<sup>17</sup> și sub presiunea Generalului Vitalian din Scythia. Sinodul nu s-a mai ținut întrucât împăratul nu se mai temea de pericolul ce-l putea reprezenta răscoala generalului Vitalian, învins într-o luptă. Vitalian sprijinea de fapt credința compatrioților săi ce apărau credința ortodoxă fixată în timpul Sinoadelor Ecumenice, contrară politicii religioase filomonofizite a Împăratului Anastasie<sup>18</sup>. Răscoala sa a început în anul 513 și a fost pusă sub deviza apărării ortodoxiei, deși obiectivele erau și acelea ale apărării intereselor economico-politice ale regiunii romanizate balcanice și danubiene și dorința răsculatului de a sta pe tronul imperial. Constantinopolul este atacat de trei ori și, cu toate că sunt înfrânți în 515, răsculații rămân de temut în Balcani chiar până la finele stăpânirii lui Atanasie. Generalul Vitalian este avansat în postura de comandant suprem al armatei palatine sub Justin I, dar va muri în 520, din porunca viitorului împărat Justinian I<sup>19</sup>.

Datorită adaosului lor „*Unul din Treime a suferit în Trup*”, monahii sciți intră în conflict cu episcopul lor, Paternus de Tomis<sup>20</sup>, care de altfel se afla în conflict și cu Vitalian. Prin intervenția împăratului are loc împăcarea acestora la o întrunire publică, ierarhul rămânând în bune relații atât cu Vitalian, cât și cu curtea imperială.

La Constantinopol ajunge o delegație romană în 25 martie 519 (ca răspuns la invitația Împăratului Justin adresată papei Hormizda<sup>21</sup>), avându-l în frunte pe diaconul

---

<sup>15</sup> „*Cărticica*” aceasta de care se vorbește în epistolele referitoare la acești monahi ca de „*Libellus fidei*” e dată în PG 86, I, col. 75-84, sub titlul: *Epistola ad legatos sedis apostolicae*, din care face parte și „*De Christo professio*”, apud Dumitru Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, p. 202.

<sup>16</sup> J. Migne, PL 63, col. 373CD, apud Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 186.

<sup>17</sup> L. Duchesne, *L'Eglise au VI-e siècle*, Paris, 1925, pp. 37-39, apud Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 186.

<sup>18</sup> Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 186.

<sup>19</sup> Vasile V. Muntean, *Bizantinologie*, volumul I, Editura Învierea, Timișoara, 1999, p. 82.

<sup>20</sup> Chr. Fr. W. Walch, *Entwurf einer vollständigen Histoire der Kezereyen, Spaltungen und Religionsstreitigkeiten, bis auf die zeiten der Reformation*, vol. VI, p. 299. După Knecht, *Die Religionspolitik Kaisers Justinians I*, Würzburg, 1896, p. 75, nu se poate ști dacă formula teologică era cauza certei, apud Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 187.

<sup>21</sup> Dumitru Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, p. 203.

Dioscor pentru a discuta despre problematica înlăturării schismei acachiene<sup>22</sup> și a analiza alegerea unui ierarh pe scaunul vacant al Antiohiei<sup>23</sup>. Vitalian dorea ca monahii sciți să-și apere cauza și în fața legaților Romei, ce înclinau mai mult spre o interpretare nestoriană a Calcedonului. Aceștia și-au susținut punctul de vedere atât oral, cât și scris, printr-un text alcătuit de Ioan Maxențiu, și l-au dat atât Patriarhului Ioan, cât și delegaților romani<sup>24</sup>. Legații romani devin însă potrivnici călugărilor sciți, considerând că aceștia măresc tulburările și nesiguranța ce deja exista în Constantinopol și împiedică împăcarea celor doi poli Răsărit și Apus, deja despărțiți de schisma acachiană, Dioscor descriindu-i ca fiind trimiși ai diavolului, ce-i mănase din Scythia Minor la Constantinopol<sup>25</sup>.

Ieșiți din schisma acachiană de factură monofizită, bizantinii sunt destul de reticienți în admiterea unei alte formule care poate crea un disconfort trimișilor romani, se temeau în fond că formula ar putea duce la un nou conflict între cele două biserici. Generalul Vitalian nu găsea de bine acest refuz și intervine pe lângă Patriarh și pe lângă diaconul Victor, care la întrevedere cu sciții s-au arătat a fi nefavorabili. Cei doi au evitat să se mai vadă cu monahii, iar diaconul Victor nu s-a mai întâlnit nici cu legații papali<sup>26</sup>. Patriarhul evită astfel un răspuns pentru a nu intra din nou în disensiuni cu Roma.

Cu siguranță că formula nou apărută stârnea discuții și ezitări, fiind susceptibilă de influențe monofizite ori, cel puțin, de teopashism, însă sciții nu erau principalii vinovați de situația tensionată din Constantinopol, situație ce era prezentă încă înainte de venirea acestora. Monahii sciți nu fac nici un adaos mărturisirii existente, ci

---

<sup>22</sup> Schisma acachiană s-a provocat în anul 484, când împăratul Zenon a publicat *Enaticonul*, prin care se știrbea din autoritatea hotărârilor sinodului de la Calcedon, pentru a se atrage monofiziții. Acaciu, Patriarhul Constantinopolului, aprobă, după multă ezitare, acest act imperial, dar episcopul roman nu a vrut și astfel rupse legăturile cu Orientul. Aceasta s-a numit schisma acachiană și a durat până în anul 519, când s-a înlăturat prin înțelegerea dintre Papa Hormizda, Justin I și Justinian, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 188.

<sup>23</sup> La Antiohia fusese Patriarh Sever, monofizit instalat și susținut de împăratul Anastasie. Cu venirea lui Justin I și cu reacția sa, Sever a fost înlăturat ca eretic și acum trebuia să se aleagă un patriarh ortodox, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 188.

<sup>24</sup> Despre aceasta vorbește diaconul roman Dioscor, în *Epistola către papa Hormizda* din 22 iunie 519 (a se vedea în *Acta Conciliorum Oecumenicorum*, Berlin, 1914, Ed. Schwartz. O expunere a lor este dată de Fr. Glorie în „*Prolegomena*” la *Corpus christianorum, Serie latina*, p. 25), *apud* Dumitru Stăniloae, *Scieri ale Călugărilor sciți...*, p. 203.

<sup>25</sup> ...quorum inquietudo non parvas moras generavit unitaŕi ecclesiarum – Thiel, *Epistolae Romanorum pontificum*, Braunsbergae 1867, ep. 76, 3, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 188.

<sup>26</sup> Fr. Glorie, *Proleg.*, p. 25, *apud* Dumitru Stăniloae, *Scieri ale Călugărilor sciți...*, p. 203.

dimpotrivă caută să lămurească cele ce s-au stabilit, urmând pilda Sfinților Părinți. Se afirmă că: Unul din Treime a suferit în trup, deoarece Cuvântul lui Dumnezeu, Unul din Sfânta Treime, S-a întrupat în pântecul Sfintei Fecioare Maria, care, pe drept, este Născătoare de Dumnezeu. Doar în această situație de întrupat, Unul din Treime a putut suferi, și nu în raportul Său cu celelalte Persoane ale Sfintei Treimi. Aceasta era mărturisirea lor în fața acuzației de a fi monofiziți sau teopashiți<sup>27</sup>.

## **I.2. Călugării sciți la Roma**

Văzându-se atacați în permanență de legații romani, călugării sciți pornesc spre Roma, misiunea lor având și o încărcătură diplomatică<sup>28</sup>. Delegația era formată din patru membrii: Ioan, Leonțiu, Ahile și Mauriciu<sup>29</sup>. Se pare că ar fi ajuns la sfârșitul lui iulie sau începutul lui august 519. Ei erau însoțiți de Paulin, defensorul papal la Constantinopol (similar cu un ambasador), și aduceau o recomandare de la Vitalian și de la Generalul Justinian, nepotul împăratului Justin, care nu cuteza „să se strice în mod deschis cu Vitalian”, după cum afirmă Dioscor<sup>30</sup>. Dar în scurt timp Justinian trimite o altă scrisoare papei, la 29 iunie 519, prin care scrie și Dioscor. Îi cere papei să-i mustre pe sciți și să-i trimită înapoi. Pentru început Justinian caută să-l sprijinească pe unchiul său în împăcarea cu Roma, pentru ca apoi să intervină și să solicite remedierea cauzei acestora. Până la primirea celei de-a doua scrieri a lui Justinian, papa manifestă o deschidere spre sciți, însă apoi își schimbă atitudinea și amână decizia în privința acestei situații. De altfel, Justinian intervine și prin alte scrisori către papă și îi solicită părerea cu referire la tema atât de discutată, însă la 9 octombrie 520 se manifestă definitiv pentru cauza scită, cerând papei un răspuns clar: „Căci nouă, ni se pare că Fiul lui Dumnezeu cel viu, Domnul nostru Iisus Hristos, Cel născut din Fecioara Maria, pe care frunțașul Apostolilor Îl propovăduiește că «a pățimit în trup», e drept să fie crezut că e «Unul din Treime», fiindcă stăpânește împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh și că Persoana Sa preamărită este «în Treime» și «din Treime». Nu credem că aceasta este de necrezut<sup>31</sup>. Această scrisoare este trimisă prin intermediul legaților papali ce ajung la Roma la 12 octombrie 520. Se pare că legații

---

<sup>27</sup> În scrisoarea lor, legații papali afirmă chiar că formula scită este eutihiană și „sufficere debel Ecclesiae, quod per sexaginta annos ab Eutyches usque modo sustinuit”. Thiel, *op. cit.*, ep. 76, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 190.

<sup>28</sup> Ioniță Apostolache, *Teologi daco-romani de seamă în cetatea eternă...*, p. 77.

<sup>29</sup> După Justinian, scrisoarea către Hormizda din 29 iunie 519, Thiel, *op. cit.*, ep. 78. Dar în scrisoarea călugărilor sciți către africani, în *PL* 65, col. 442, Ahile și Mauriciu nu sunt menționați, ci se menționează Petru și Ioan. Bănuim că Justinian n-a știut exact nici numele și nici numărul delegaților sciți la Roma, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 191.

<sup>30</sup> La Fr. Glorie, *Proleg.*, p. 28, *apud* D. Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, p. 204.

<sup>31</sup> A se vedea conținutul acestor scrisori la Fr. Glorie, *Proleg. cit.*, *apud* Dumitru Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, p. 205.

papali ar fi fost câștigați spre cauza susținută de Justinian, însă Dioscor continua să rămână potrivnic formulei.<sup>32</sup>

Papa Hormizda, fiind înștiințat de acțiunea sciților, amână primirea lor în vederea analizării formulei lor, temându-se și de reacția legaților săi ce susțineau că nu mai trebuie adăugat nimic la hotărârile sinoadelor ecumenice și la epistola dogmatică a Papei Leon. În același timp papa se teme și de o reacție negativă față de sciți pentru a nu se compromite la Bizanț, unde sciții deprinseseră deja atuuri puternice<sup>33</sup>. Din scrisorile papei către Justin I se înțelege că el nu era împotriva formulei scite ce nu era neortodoxă, ci împotriva faptului că ea nu se regăsea printre hotărârile dogmatice trecute emise de Biserică<sup>34</sup>.

În cele din urmă Papa se adresează împăratului și patriarhului la 25 martie 521<sup>35</sup> zicând că formula acestora pare a atribui proprietățile personale ale ipostazei a doua a Sfintei Treimi, adică a Fiului, esenței însăși a Tatălui, ceea ce ar însemna teopashism. De altfel la hotărârile Calcedonului nu trebuia adăugat nimic și nici la Epistola Papei Leon. Acesta era și poziția legaților papali de la Constantinopol, pe care papa îi urma.

Așteptarea sciților în Roma nu era una tocmai plăcută. Papa refuza să le dea un răspuns<sup>36</sup>, susținând că așteaptă sosirea trimișilor săi din Constantinopol, dar în același timp nu îi lăsa să plece din Roma, fiind ținuți ca într-o quasi-închisoare<sup>37</sup>. Poporul simpatiza cu ei și îi găseau chiar a fi nevinovați<sup>38</sup>, la fel și persoane influente din lumea romană.

Revenirea legatului Dioscor, plecat la Constantinopol, la Roma pare a fi încurcat într-o oarecare măsură gândurile Papei Hormizda. Dioscor îl convinge pe papă să-i alunge pe sciți din Roma<sup>39</sup>, ceea ce se și întâmplă, spre marea dezamăgire a poporului. Monahii sciți au fost izgoniți din Roma, cu toate că trecuseră prin atâtea încercări pentru a sosi în fața papei și a analiza învățătura lor și cu toate că stătuseră atât de mult

---

<sup>32</sup> Dumitru Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, pp. 204-205.

<sup>33</sup> Cf. Knecht, *op. cit.*, p. 84, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 192.

<sup>34</sup> Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, *Primele scrieri patristice în literatura noastră. Sec. IV-XVI*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova 1984, p. 77.

<sup>35</sup> Thiel, *op. cit.*, ep. 136 și 141, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 193.

<sup>36</sup> Thiel, *op. cit.*, ep. 112, 116, 123, 98 etc., *apud* V. Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 193.

<sup>37</sup> A se vedea corespondența lui Justinian cu Papa Hormizda, precum și „*Responsio*” a lui Maxențiu, *PG* 86, col. 103D, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării Sciți*, p. 193.

<sup>38</sup> *PG* 86, col. 104 și 105AC, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 194.

<sup>39</sup> Volens ei (lui Dioscor) praestare beneficium, ne in publico ab eisdem monachis argueretur haereticus missis detensoribus, cum ingenito violentiaeos ab urbe Roma subito exire compulit, *PG*, col. 104C, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 195.

timp pentru a primi un răspuns care se ivise a fi unul contrar tuturor așteptărilor, iar ei au fost nevoiți să se întoarcă „*vacuos et sine ullo effectu*”<sup>40</sup>.

Părintele Stăniloae emite o altă teorie, aceea că papa i-ar fi alungat pe sciți din Roma în august 520, după ce ulterior i-ar fi ținut 14 luni fără a le da vreun răspuns, de fapt papa îi alunga pentru că dorea să evite o întâlnire a legaților cu ei, moment ce ar fi putut produce o tensiune asupra papei și o forțare a acestuia în acceptarea formulei.<sup>41</sup>

Monahii sciți iau legătura și cu reprezentanții ai Bisericii Africane nădăjduind că aceștia îi vor sprijini. Câțiva africani, între care și Episcopul Fulgentiu de Ruspe și diaconul Fulgentiu Ferrandus din Cartagina, erau exilați în Sardinia de către regele vandalilor Trasamund. Fiind aproape de ei, sciții i-au luat legătura și îi înștiințează de învățătura lor<sup>42</sup>. Epistola scită se bazează pe opera Sfântului Chiril de Alexandria, și anume pe *Anatematismă XII*, ce este menționată textual, și *Anatematismă III*, ce privește diviziunea substanțelor după unirea naturilor divine și umane în persoana Mântuitorului. Această scrisoare, argumentată în chip minuțios, avea să aducă consimțământul africanilor la formula lor. Fulgentiu de Ruspe răspunde scrierii,

---

<sup>40</sup> PG 86, col. 95. Baronius crede că sciții au fugit singuri și pe ascuns din Roma, unde erau reținuți de Papa Hormizda și cu această ocazie au afișat și 12 anatematisme ce cuprind învățătura lor și care ni se păstrează. Ele sunt trecute sub numele lui Ioan Maxențiu și sunt intitulate: *Contra nestorianos capitula*, PG 86, col. 85-88. *Annales ecclesiastici Editio princeps Romae 1588 adanum 520*, cap. 20. Afirmația lui Baroniu, că sciții au fugit singuri din Roma pare mai mult o încercare tardivă de a înlătura vina unui papă roman. Călugării nu aveau nici un interes să fugă înainte de a li se da un răspuns și o satisfacție în chestiunea lor. Așadar, se pot menține ca verosimile atestările lui Ioan Maxențiu care se justifică și prin aceea că Papa Hormizda văzând că monahii sciți interesează și atrag poporul și chiar pe conducătorii acestuia, se temea de tulburări și complicații ce i-ar fi fost defavorabile și atunci aleargă la un act de autoritate. De altfel din toate documentele ce le-am văzut în această chestiune reiese limpede că prezența călugărilor sciți la Roma neliniștea fără încetare pe papă. A se vedea mai ales scrisoarea lui Hormizda către Possessor.

În privința anatematismelor de care vorbește Baroniu noi nu avem nici un indiciu sigur că ele ar fi fost afișate de sciți când au fost alungați din Roma. Se poate ca ei să le fi compus mai dinainte, ca armă de apărare și acum îndărjiți să le afișeze, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 196.

<sup>41</sup> Aceasta o spune Maxențiu în Răspunsuri la scrisoarea papei adresată la 13.VIII.520 episcopului african Possessor aflat la Constantinopol, *apud* Dumitru Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, p. 205.

<sup>42</sup> Epistola era intitulată cu formula: „*Domini Sanctissimis et cum omni veneratione nominandis, Datiano, Fortunato, Albano, Orontio, Boethia, Fulgentio, Januario et caeteris episcopis et in Christi confessione decorates exigui Petrus diaconus, Ioannes et caeteri fratres in causa fidei Roman directi*” Ep. XVI, la Fulgentiu de Ruspe, *Migne, PL LXV*, 442-451, *apud* Nestor Vornicescu, *Mitropolitul Olteniei, Primele scrieri patristice în literatura noastră...*, p. 76.

sustinând că Hristos este Unul din Treime, la Care, prin întrupare, s-a adăugat partea omenească, care a suferit<sup>43</sup>. Acest lucru nu semnifică a întrebuița suferința la Sfânta Treime, cum susțineau cei ce se împotriveau sciților.<sup>44</sup>

Un înverșunat luptător împotriva învățaturii scite este Episcopul Possessor. Acesta se afla în Constantinopol, unde era exilat, și poartă o corespondență cu Papa Hormizda<sup>45</sup>. Probabil urmărind diminuarea credibilității acestora la Constantinopol, unde ar fi putut releta ce s-a întâmplat la Roma, papa scrie la 13 august 520, imediat după alungarea lor, o scrisoare Episcopului Possessor prin care osânda zbciumul creat de sciți printre locuitorii Romei<sup>46</sup>. Possessor era un puternic luptător antimonofizit ce pornește ofensiva cu argumente din opera lui Faust de Riez, semipelagian și adversar al acestora. Acest fapt îi creează lui Possessor o rezonanță negativă printre sciți. Ioan Maxențiu<sup>47</sup> susținea că scrierile lui sunt eretice și că în ciuda faptului că afirma că se bazează pe operele lui Ilarie de Pictaviu, Prosper de Aquitania și Fericitul Augustin, el scria cu totul altceva decât aceștia și nu propovăduia că Hristos Fiul lui Dumnezeu, răstignit pentru lume este unul din Sfânta Treime<sup>48</sup>.

Ioan Maxențiu emite un răspuns epistolei papei în care tema principală este combaterea nestorianismului, întrucât legații papali înclinau în mod fățiș spre aceasta la Constantinopol, ori papa mai pe ascuns la Roma: „În această cetate nimeni din cei ce sunt credincioși cu adevărat nu se îndoiește ca Possessor, către care și despre care scrie acesta, nu mărturisește că Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu e Unul din Treime nedespărțită, chiar dacă adversarii celor ce mărturisesc aceasta cu credință îi acuză, pe baza celor din Epistolă, ca necredincioși și perfizi. De aceea citează această epistolă în acest scop pretutindeni cu nerușinare, pe motiv că ar nega că Hristos, Fiul lui Dumnezeu, este Unul din Sfânta și nedespărțită Treime și astfel răutatea nestoriană poate să se predice de partizanii ei în mod liber<sup>49</sup>”. Concluzia fiind aceea că nu monahii sciți ce mărturisesc pe Hristos sunt eretici, ci cei care îi pătează cu tot felul de acuzații. Ioan Maxențiu emite ideea că papa nu ar fi autorul de drept al epistolei, zicând că nu e cu puțință ca episcopul Romei să contrazică această mărturisire de credință. Căci cum ar fi permis în acest caz să se comunice cu acei monahi sciți care mărturisesc că Hristos, Fiul lui Dumnezeu, e Unul din Treime

---

<sup>43</sup> Migne, PL LXV, Ep. 17, 18-21, *apud* Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, *Primele scrieri patristice în literatura noastră...*, p. 77.

<sup>44</sup> Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, *Primele scrieri patristice în literatura noastră...*, pp. 74-77.

<sup>45</sup> Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 198.

<sup>46</sup> Dumitru Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, pp. 205-206.

<sup>47</sup> *Ad. ep. Hormisdæ responsio*, PG 86 col. 106C, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 198.

<sup>48</sup> *Ibidem*, col. 106D și col. 107, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 198.

<sup>49</sup> Migne, PG 86, I, col. 96, *apud* D. Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, p. 207.

(*Christum filium Dei unum ex Trinitate confitere*) nu numai prin grai, ci și în scris, ținută în Roma 14 luni, dacă, precum spun ereticii, papa ar fi considerat această mărturisire contrară credinței universale. Ioan Maxențiu suspecta că papa ar fi putut scrie epistola înșelat fiind de Dioscor: „În orice caz, fie că epistola aceasta e scrisă de acesta, fie de oricine altul, nu încapă îndoială că autorul ei este eretic, odată ce socotește că a mărturisit pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul din Treime, e o îmbinare de cuvinte menită să vatăme pe cei ce o aud”<sup>50</sup>.

### **I.3. Împăratul Justinian și călugării sciți**

Dacă împăratul Anastasie I a vrut să impună Henoticonul antecesorului său, să anuleze hotărârile de la Calcedon și să aducă în rânduală Roma prin autoritatea sa imperială, succesorul său, împăratul Justinian (527-565), a urmat o cale mult mai ortodoxă. El s-a bazat foarte mult în politica sa pe *principiul armoniei dintre stat și Biserică*. A crezut cu tărie că acești doi piloni ai societății nu trebuie să fie niciodată în contradicție, „*Biserica fiind sufletul, iar statul trupul*”<sup>51</sup>.

Justinian ocupă un rol esențial în istoria monahilor sciți<sup>52</sup>. Vrând pacea religioasă în imperiu găsea de cuviință că aceasta poate fi adusă prin intermuniile acestor călugări astfel încât gruparea nestoriană și cea monofizită să ajungă la un acord, neînălăturând nici teologia Sfântului Chiril. Conform informațiilor atitudinea împăratului a fost inițial una nu tocmai prietenoasă față de ei. Credea că ar încerca să provoace dezechilibrul în Biserică întrucât formula lor nu se regăsea în hotărârile Bisericii de până atunci însă în scurt timp situația va căpăta o întorsătură radicală iar sciții vor deveni protejați imperiali. Justinian se adresează Papei Hormizda în iulie 519<sup>53</sup> și ia apărarea monahilor. Îi spune acestuia că și Vitalian i s-a adresat printr-un oarecare Paulian. Lucru acesta era de așteptat întrucât Vitalian nu-și putea uita compatrioții săi.

---

<sup>50</sup> Migne, *PG* 86, I, col. 100, *apud* D. Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, p. 208.

<sup>51</sup> „Sunt două mari daruri pe care Dumnezeu, în iubirea Sa de oameni, ni le dăruiește de sus: preoția și demnitatea împărătească. Prima slujește cele dumnezeiești, în timp ce ultima conduce și cârmuiește cele omenești: totuși amândouă curg de la același izvor și împodobesc viața oamenilor... Deci, dacă preoțimea este întru totul fără vină și este ascultată de Dumnezeu, și dacă împărații cârmuiesc nepărtinitor și cu dreptă judecată Statul... se va săvârși armonia obștească (συμφωνία της αραθῆ) și roadele acesteia se vor revărsa peste toată firea omenească... dacă poruncile Bisericii, pe care dreptii, vrednicii de laudă și de cinste Apostolii, veghetorii, chivernisitorii și slujitorii Cuvântului lui Dumnezeu și Sfinții Părinți le-au mărturisit și le-au păstrat pentru noi, sunt respectate” (Justinian, *Novela VI*), *apud* Ioniță Apostolache, *Teologi daco-romani de seamă în cetatea eternă...*, p. 74.

<sup>52</sup> A se vedea în această privință și A. Jugie, *Monofisism in Dictionnaire de Theologie catholique*, par. Vacant, Mangenot et Amann, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării Sciți*, p. 199.

<sup>53</sup> Thiel, *op. cit.*, ep. 89, și *PL* 63, col. 476, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 200.

Putem presupune că influența acestuia la curtea imperială a fost atât de mare încât a produs reorientarea împăratului. Între papă și împărat se poartă o corespondență pe marginea subiectului atât de aprins al acelor vremuri. Astfel, în scrisoarea din 9 septembrie 520<sup>54</sup> îl găsim pe Justinian atras complet de învățătura scită. De acum înainte împăratul va sprijini prin edicte mărturisirea asumată, nădăjduind ca prin aceasta să-i atragă și pe severineni<sup>55</sup>.

Din anul 521 până în 527 nu avem vești cu referire la monahii sciți și la mărturisirea lor<sup>56</sup>, căci în martie 521 papa emisese o scrisoare către Justinian susținând că nu trebuie făcut nici un adaos la definițiile hristologice ale Sinoadelor anterioare<sup>57</sup>. Acest lucru se explica prin aceea că după răspunsul Papei Hormizda din martie 521, răspuns negativ pentru sciți, chestiunea părea a fi elucidată pentru Occident.

Atunci când ajunge împărat, în 527, Justinian emite un edict<sup>58</sup> ce se aseamăna unei proclamații către popor și în care este amintită doctrina călugărilor sciți. În 15 martie 533 formula este reamintită tot printr-un edict și devine obligatorie pentru cei ce mărturisesc credința ortodoxă. În cadrul acestui document, formularea scită este gândită în așa fel încât să nu contravină învățăturii trinitare și hristologice<sup>59</sup>. Cuprinsul decretului era asemănător celui din 527 (*Profesio Fidei*). Urmează o puternică împotrivire a călugărilor de la Mănăstirea „*Veghetorilor*” din Constantinopol. Împăratul aprobă un alt decret, la 26 martie<sup>60</sup>, adresat Patriarhului Epifanie. Același decret a fost trimis și Papei Ioan al II-lea. Acesta îl explica și îl completa pe cel de mai înainte<sup>61</sup>. El a fost primit de către Patriarhul Epifanie, de către episcopii prezenți la Constantinopol (532), precum și de Papa Ioan al II-lea (25 martie 534), pentru că nu se afla în contradicție cu Sinodul al IV-lea Ecumenic de la Calcedon<sup>62</sup>.

---

<sup>54</sup> ...majestas ejus personam in Trinitate et ex Trinitate non infideliter credimus (dicere), ep. 139, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 201.

<sup>55</sup> Cf. Victor Tonnensis, *Chronicon*, PL 68, ad an. 529. La fel și G. Krüger, *Teopaschiten, in Realenciklopedie für protestantische Theologie und Kirche*, 19 Band, Leipzig, 1907, col. 662, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 202.

<sup>56</sup> Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 202.

<sup>57</sup> Dumitru Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, p. 207.

<sup>58</sup> *Codex* I.1, 5. Ediția Paul Krüger, Berlin, 1877, *apud* Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, p. 202.

<sup>59</sup> Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, pp. 202-204.

<sup>60</sup> *Codex Justinianus*, I, 1.7, Krüger, G. „Justinian I”, *Realencyclopedie für protestantische Theologie und Kirche*, IX, 650-660, pp. 8-10, *apud* Asterios Geronteros, *Justinian cel Mare, Sfânt și Împărat*, traducere din limba engleză de Ovidiu Ioan, Editura Sophia, București, 2004, p. 78.

<sup>61</sup> *Codex Justinianus*, I, 1.7, Krüger, p. 8, *apud* Asterios Geronteros, *Justinian cel Mare, Sfânt și Împărat*, p. 79.

<sup>62</sup> *Ibidem*.

## *Călugării sciți și aportul lor în clarificarea teologiei secolului al VI-lea*

Într-o scrisoare către Justinian, prin care confirma acest decret, Papa Ioan îl gratula pe împărat, folosind cuvinte mai mult decât ademenitoare față de ortodoxia lui Justinian și față de politica sa religioasă, cu care era perfect de acord. Printre altele, Papa scria: „*Nimic nu răspândește mai slăvită lumină decât dreapta credință a unui conducător; nimic nu este mai trainic decât credința adevărată... Pentru aceasta, o, Prea Mărite Doamne, toate rugăciunile vor implora puterea dumnezeiască pentru trăinicia stăruințelor tale fierbinți către adevăratul crez, pentru zdrobirea inimii tale și pentru statornicirea ta în dreapta credință. Căci credem că aceasta este de mare folos sfintelor biserici... Sufletul împăratului este în mâna lui Dumnezeu, iar El îl îndrumă după voia Sa (Proverbe XXI, 1). Aceasta e temelie împărăției tale și trăinicia domniei tale. Pentru pacea Bisericii și unitatea credinței, ridică pe conducătorul lor la loc înalt și îl susține în bucurie și pace. Puterea lui Dumnezeu nu-l va părăsi pe acela care apără Biserica de tot răul și de întinarea destrămării, căci scris este: «Un rege care stă pe scaunul de judecată deosebește cu ochii lui orice faptă rea.» (Pildele lui Solomon XX, 8) Am auzit că ați adresat tuturor credincioșilor un edict în care râvna voastră religioasă vă îndeamnă să sprijiniți învățătura apostolică împotriva uneltirilor eretice, cu îndemnul fraților și celor împreună cu noi episcopi. De vreme ce fapta voastră este după învățătura apostolică, o încuviințăm cu autoritatea noastră”<sup>63</sup>.*

Împăratul Justinian avea să impună formula teologică combătută de Papa Hormizda chiar urmașilor acestuia, Ioan al II-lea și Agapetus, acest lucru dovedind influența sa în toate mediile, precum și prestigiul și zelul său în problemele bisericesti, fapt recunoscut de altfel și de către papii romani.<sup>64</sup>

Confirmarea și acceptarea de către ortodocși a formulei teopashite din decretul lui Justinian nu a schimbat prea mult situația religioasă, mai ales în Egipt. Evenimentele petrecute l-au pus pe Justinian într-o situație dificilă. Strădaniile sale de a-i împăca pe ortodocși cu monofiziții moderați prin formula călugărilor sciți nu au dus la niciun rezultat. Decretul teopashit din anul 533, ce fusese bine receptat de Roma și Constantinopol și de către un mare număr de ierarhi ortodocși și în care împăratul își pusese mare nădejde pentru reușita politicii sale de unificare, nu a avut rezultatul dorit. Nici reținerea sa și toleranța arătate monofiziților, nici adoptarea decretului teopashit, prin care s-a obținut o interpretare dogmatică a Sinodului al IV-lea Ecumenic comună celor două părți nu au reușit să-i aducă pe monofiziți înapoi în sânul Bisericii.

Cu toate acestea, Justinian nu a renunțat la politica sa religioasă unificatoare și la strădaniile sale teologice pentru a dobândi întoarcerea monofiziților la Biserica

---

<sup>63</sup> Traducerea lui F. Dvornik, *Early Christian and Byzantine Political Philosophy: Origins and Backgrounds*. Dumbarton Oaks Studies, IX, Washington, Trustees for Harvard Univ., 1966. II, p. 820. Pentru textul original, vezi Migne, *PL* 66, col. 17; *Codex Justinianus*, I. 1.8, Kruger, p. 10 *apud* Asterios Geronteros, *Justinian cel Mare, Sfânt și Împărat*, p. 79.

<sup>64</sup> Vasile Sibiescu, *Împăratul Iustinian I și ereziiile*, București 1938, p. 69.

Ortodoxă. El a încercat iar să găsească noi temelii pe care ortodocșii și monofiziții să se poată sprijini pentru rezolvarea diferențelor dintre ei, mai ales cu privire la expresiile dogmatice de la Calcedon.<sup>65</sup>

În cele din urmă formula avea să dobândească aprobarea definitivă prin Sinodul al V-lea Ecumenic din 553 de la Constantinopol.<sup>66</sup>

#### I.4. Călugărul Ioan Maxențiu

Ioan Maxențiu (născut undeva în Dobrogea, la mijlocul secolului al V-lea, a murit la o dată necunoscută la mijlocul secolului al VI-lea, cel mai probabil tot în Dobrogea). A fost un scriitor bisericesc și polemist de remarcă, având în același timp și un rol important în grupul de intelectuali daco-romani cunoscuți în istorie sub numele de monahii sciți. Ioan Maxențiu se semnează uneori și Maxentius Exiguus (Maxențiu cel Mic, în sensul acela de cel Smerit). El se instruește ca teolog în mediile monahale și scolastice dintre Dunăre și mare.<sup>67</sup>

Cercetările pun în discuție existența a două nume pentru acest călugăr scit: Ioan Maxențiu (cercetări bazate pe Colecția Migne<sup>68</sup>) și Maxențiu (simplu). În același timp se vorbește și despre faptul că Maxențiu nu apare printre numele călugărilor plecați la Roma, de aici rezultând că el ar fi rămas în Constantinopol<sup>69</sup>. Ideea e întărită de voci ce afirmă că Maxențiu ar fi rămas în Bizanț pentru a continua să pledeze pe lângă oficialități și pe lângă Justinian pentru formula: „*Unul din Treime a pățimit cu trupul*”. Se poate lua în calcul și această variantă căci, dacă ar fi rămas în Constantinopol, cu siguranță ar fi intervenit pe lângă Justinian, așa explicându-se poate și schimbarea radicală a atitudinii împăratului pentru formula atât de controversată<sup>70</sup>. Trebuie însă avut în vedere și faptul că Preacuviosul Ioan Maxențiu a fost principalul purtător de cuvânt al monahilor sciți, motiv pentru care a fost considerat *primus inter pares*. Am putea, cel puțin pentru acest motiv, să admitem că a fost la Roma<sup>71</sup>.

Prin condeiul artistic al lui Maxențiu, monahii sciți emit părerile lor, mai întâi la Constantinopol, printr-un număr de scrieri ce apărau hotărârea de la Calcedon referitoare la unirea ipostatică a celor două firi ale lui Hristos și atacau învățăturile nestorienilor. Lucrările cunoscute astăzi sunt: *Despre credință către legații papei la Constantinopol*, *Capitole contra nestorienilor și pelagienilor*, *Foarte scurtă mărturisire a credinței ortodoxe*, *Foarte scurtă motivare a unirii Cuvântului lui*

---

<sup>65</sup> Asterios Geronteros, *Justinian cel Mare, Sfânt și Împărat*, pp. 79-82.

<sup>66</sup> Dumitru Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, p. 209.

<sup>67</sup> Mihail Diaconescu, *Istoria Literaturii Dacoromane*, Editura Alcor Edimpex, București 1999, p. 574.

<sup>68</sup> PG 86, I, 75-164, *apud* D. Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, p. 210.

<sup>69</sup> Fr. Glorie, *op. cit.*, p. 41, *apud* D. Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, p. 210.

<sup>70</sup> Dumitru Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, p. 210.

<sup>71</sup> Mihail Diaconescu, *Istoria Literaturii Dacoromane...*, p. 575.

*Dumnezeu cu propriu-i trup, Răspuns contra acefalilor, care după unirea celor două firi mărturisesc greșit „o singură în Hristos” și Dialog contra nestorienilor*<sup>72</sup>.

Aceste scrieri cu un conținut patristic impresionant dovedesc limpezimea și bogăția cugetării acestui monah provenit din Scythia Minor: „monah care se mistuie pentru dreapta credință a Bisericii Universale, pe care o vrea la adăpost de mașinațiile nestoriene, pelagiene și altele... Sunt, printre aceste lucrări, scurte mărturisiri de credință de o rară concizie și precizie, raționamente și dezvoltări de o rară frumusețe logică și o dialectică neobișnuită asupra raportului dintre divin și uman, dirijată cu gândul și în atmosfera purității”<sup>73</sup>.

Subtilitatea și rigurozitatea teologică, filosofică și antropologică ale lui Ioan Maxențiu se pot observa din întreg conținutul operelor sale, însă mai ales din modul în care prezintă raportul natură-persoană. El susține că natura (fîrea) este comună mai multor persoane. Persoana este însă natură umană individualizată. Ea conține în sine natura, care este întotdeauna reală și evidentă. Dar persoana este, pentru un timp, ascunsă în natură. De aici nu rezultă că persoana nu ar exista. Din mădularele, organele, carnea și sângele unui individ se ivește persoana, care pentru un timp a stat ascunsă și totuși întreagă, deplină, conform cu propria sa rațiune, în materia din care se dezvoltă un anumit om. Persoana transcede însă elementele firii ce subzistă în ea. Analiza raportului dintre natură și persoană îl determină pe Ioan Maxențiu să afirme diferența, dar și unitatea firilor în Mântuitorul Iisus Hristos. Unitatea Persoanei divino-umane a Mântuitorului, respectiv dubla ei consubstanțialitate cu Dumnezeu și cu omul demonstrează că Subiectul Său este însuși Ipostasul Cuvântului (Logos) lui Dumnezeu cel veșnic. În Persoana divino-umană a Mântuitorului nostru Iisus Hristos, cele două naturi sunt unite în mod ipostatic.<sup>74</sup>

Redăm o învățătură foarte scurtă a Cuviosului Ioan Maxențiu referitoare la unirea Cuvântului lui Dumnezeu cu propriul său trup:

*„1. Fiul lui Dumnezeu, Cuvântul Tatălui, Unul din Treime, de o ființă cu Tatăl, născut din El, mai înainte de veci, rămânând Dumnezeu, în propria Persoană, după aceea, în ultimul timp, în timpul rostirii cuvintelor îngerului binevestitor, și în timpul încrederii, arată de Fecioară, în aceste cuvinte, cu propria tărie a puterii Sale, alcătuiindu-Și Trup, din mădularele aceleiași Fecioare, fără sămânță de bărbat, rămânând Dumnezeu, în propria natură, S-a făcut Om, având Trup rațional sau*

---

<sup>72</sup> Aceste scrieri: *Epistola ad apostolicam legationem, Libellus fidei, Dialogi contra Nestorianos* și celelalte sunt publicate de J.P. Migne în *PG LXXXVI*, 73-158, și de Ed. Schwartz în *Acta Conciliorum Oecumenicorum*, IV, 2, 1914, p. 3-62, *apud* Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, *Primele scrieri patristice în literatura noastră...*, p. 75.

<sup>73</sup> Ioan Coman, *Scriitori teologi în Schythia Minor*, în volumul *De la Dunăre la Mare. Mărturii Istorice și monumente de Artă Creștină*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, f.a., p. 73.

<sup>74</sup> Mihail Diaconescu, *Istoria Literaturii Dacoromane...*, pp. 576-577.

înțelegător, și așa, la plinirea vremii, potrivit legii naturii omenești, a ieșit din pântecele fecioresc (cf. Psalmul XVIII, 5; Ioil II, 16).

2. Din această cauză, adunarea sau unificarea, în Hristos, este numită, cu toată dreptatea, naturală, iar nu prin asociere, pentru că Cuvântul nu S-a unit în pântecele Fecioarei, cu un trup, gata format, sau însuflețit, fapt care poate să arate că este o persoană a oricărui om, ci «Înțelepciunea Și-a zidit casă» (Pilde IX, 1) din înseși măruntaiele Fecioarei.

3. De altfel, dacă Cuvântul lui Dumnezeu S-ar fi unit, în pântecele fecioresc, cu un Trup format, sau însuflețit, unirea sau unificarea aceasta ar trebui să fie numită, mai degrabă, o asociere iar nu o unire naturală; în acest caz nu s-ar crede că Persoana Cuvântului S-a unit cu natura Trupului, ci, că s-a unit cu persoana unui om oarecare. Dar cei care spun aceasta sunt pătrunși de rătăcirea lui Nestorie.

4. Însă, Biserica universală crede și mărturisește că persoana Cuvântului nu s-a alăturat la persoana unui om format, ci S-a alăturat la natura Trupului (Său), și, de aceea, ea învață că s-a făcut o unire, nu prin asociere sau prin relație, ci naturală<sup>75</sup>. (traducere după *Corpus Christianorum*, S. L., LXXXV A, Turnholti, 1978, p. 39-40).

Scrierile lui Ioan Maxențiu, mediul socio-istoric în care au fost elaborate, condițiile în care au fost susținute, dar mai ales unitatea lor doctrinară în înțeleș ortodox arată stadiul înalt al nivelului literar, teologic și filosofic al ambianțelor scolastice și monahale din Scythia Minor (Dacia Pontică), dar și rolul important, poate chiar determinant, în politica internă și bisericească a Imperiului Romano-Bizantin în secolele al V-lea și al VI-lea.<sup>76</sup>

## I. 5. Trimful sciților

Visul de pace și unire religioasă al Împăratului Justinian se vede împlinit, cel puțin în problema ridicată de sciți, odată cu recunoașterea formulei că Unul din Treime a suferit în trup și confirmarea ei și de către Occident.

Afirmată de împărat la tot imperiul, învățătura monahilor sciți va învinge definitiv la Sinodul al V-lea Ecumenic. Sinodul de la Trulan, din 692, avea să combată învățătura teopashită însă aceasta nu atinge exprimarea scită, ci doar adaosul lui Petru Gnafeos la Sfinte Dumnezeule, care susține că Dumnezeu a suferit în însăși esența sa divină.

În formularea scită se afirmă că Unul din Sfânta Treime, Domnul nostru Iisus Hristos, întrupându-Se pentru a noastră mântuire, a suferit doar în trup, iar această suferință s-a resfrânt și asupra persoanei Sale, iar aceasta datorită comunicării idiomelor. Monahii sciți au influențat mult concepția Împăratului Justinian în ceea ce

---

<sup>75</sup> Dumitru Stăniloae, Studiu introductiv la *Scrieri ale „Călugărilor sciți” daco-români din secolul al VI-lea (519-520)*, cu traducere de Nicolae Petrescu, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-6, Craiova, 1985, p. 394.

<sup>76</sup> Mihail Diaconescu, *Istoria Literaturii Dacoromane...*, p. 577.

privește apropierea de monofiziți prin teologia Sfântului Chiril al Alexandriei și păstrarea deciziilor Sinodului de la Calcedon. Acest lucru constituie o mare calitate a acestor monahi proveniți din îndepărtata Dobrogea, ce au reușit să-și aducă aportul pentru pacea și unitatea bisericească.<sup>77</sup>

Caracteristic pentru monahii din Scythia ce erau în același duh al credinței și aceeași luptă duhovnicească cu Leonțiu este înclinarea lor ortodoxă, mărturisirea calcedoniană și orientarea spre Biserica romană, poziție ce pare a avea la bază elementul cultural-politic și chiar etnic, oglindind conștiința romanității lor, romani de limbă latină, și împotrivirea față de concepțiile asiatice (monofiziți, arieni etc.). În timp ce Roma și Bizanțul erau în neînțelegere în timpul lui Anastasie, monahii sciți și generalul Vitalius erau în relații bune cu papalitatea<sup>78</sup>. Probabil că această stare de mijloc în înțelegerea iconomiei mântuitoare a lui Hristos și marea milostivire a lui Dumnezeu față de oameni le-a fost ușurată călugărilor daco-romani și de zona de mijloc dintre Orient și Occident în care au viețuit, împreună cu întreaga populație traco- și daco-romană. Limba lor era cea latină, însă păstrau legături strânse cu Constantinopolul și cu întreg Orientul creștin. Ei au jucat astfel un rol împăciuitoare între creștinismul răsăritean și cel apusean. Poate că aceasta a fost o menire la care au fost chemați daco-romanii, ajutați în lupta lor pentru impunerea echilibrului de generalul Vitalian și de Împăratul Justinian, provenit din aceeași traco-romanitate care umplea spațiul între Orient și Occident.<sup>79</sup>

Recunoașterea oficială a formulei a venit odată cu introducerea în 535 ori 536 în Sfânta Liturghie a troparului sau antifonului II: „*Unule-Născut, Fiule și Cuvântul lui Dumnezeu...*”<sup>80</sup>. În această cântare ne adresăm Domnului Hristos, Fiului Unul-Născut al lui Dumnezeu, care S-a întrupat pentru a noastră mântuire din Fecioara Maria. Însă în el se introduc cuvintele „*Unul fiind din Sfânta Treime*”. Pentru a evita susținerea nestoriană că umanitatea I S-a adăugat de la sine se mai afirmă „*și ai primit a Te întrupa*”. Din același motiv se mai adaugă și cuvintele „*din Născătoarea de Dumnezeu*”, care nu se găsesc în Simbolul de Credință (325 și 381). Faptul că în Hristos nu se găsesc două persoane este reliefat de expresia „*împreună mărit cu Tatăl și cu Duhul Sfânt*”. Troparul este îndreptat împotriva nestorianismului, dar și a monofizitismului, întrucât se afirmă că doar „*Unul din Treime*” S-a răstignit, în virtutea faptului că S-a întrupat ca om, așadar nu s-a răstignit toată Treimea.<sup>81</sup>

---

<sup>77</sup> Vasile Gh. Sibiescu, *Călugării sciți*, pp. 204-205.

<sup>78</sup> Ioan I. Russu, *Elementele Traco-Getice în Imperiul Roman și în Byzantium (veacurile III-VII)*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, p. 90.

<sup>79</sup> Dumitru Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, p. 244.

<sup>80</sup> V. Grumel, *L'auteur et la date de la composition du tropaire „O Monogenes”*, Echos d'Orient 22, 1933, *apud* Dumitru Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, p. 209.

<sup>81</sup> Dumitru Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți...*, pp. 209-210.

Formula scită reprezintă un fundament solid și pentru actul de împărtășire cu Trupul și Sângele euharistic al Domnului Iisus Hristos. Dacă Fiul lui Dumnezeu S-ar fi unit cu un om și nu S-ar fi făcut El însuși om, făcându-și proprii trupul și sângele omenesc, împărtășirea de acestea ar fi împărtășirea de trupul și sângele unui om, iar nu de trupul și sângele Fiului lui Dumnezeu făcut om. În această situație noi nu ne-am uni prin ele cu însuși ipostasul dumnezeiesc sau cu Fiul lui Dumnezeu făcut om și nu am putea deveni frați ai Fiului lui Dumnezeu, de o ființă cu El după umanitate.

De fapt greșeala de înțelegere a hristologiei călugărilor sciți consta în înțelegerea eronată a pătimirii Logosului înomenit, Cel „*Unul din Treime*”, cu pătimirea întregii Treimi. Astfel, în anumite medii, teologia lor a fost asimilată ereziei eutihiene, ducând în parte la alunecarea patripasiană<sup>82</sup>. În ciuda faptului că Sinodul al V-lea Sinod Ecumenic de la Constantinopol confirmă valoarea ortodoxă a acestei formule, teologia catolică a păstrat mult timp anumite rezerve față de ea<sup>83</sup>.

Conținutul formulei „*Unul din Treime a suferit cu Trupul*” poate fi rezumată în:

1. Luând firea noastră însuși Unul din Treime, a scăpat-o de moarte și a ridicat-o în comuniunea veșnică a Lui cu celelalte Persoane ale Sfintei Treimi. Oamenii, cu care S-a făcut de o ființă după umanitate, fiind în comuniune cu Ipostasul nemuritor și înviat, recâștigă nemurirea;

2. Acest Unul Născut din Treime, Fiul lui Dumnezeu, Se face și ca om Fiul lui Dumnezeu și purtător al Duhului iubitor al Tatălui, și prin El, și noi;

3. Ipostasul Fiului făcut om dobândește prin umanitatea pe care Și-a făcut-o proprie comunicare directă cu noi, comunicând la nesfârșit bogățiile Sale oamenilor;

4. Umanitatea pe care Fiul lui Dumnezeu a luat-o are valoarea cea mai înaltă și eternă, iar prin alipirea noastră de El, această valoare se proiectează și asupra umanității noastre;

5. Hristos Domnul, însușindu-și ca om lucrarea noastră asupra naturii și pătimirea Lui din partea întregului cosmos, ca și lucrarea și pătimirea noastră în relație cu oamenii, a confirmat și desăvârșit poziția de om și împreună-lucrător cu oamenii în

---

<sup>82</sup> *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica*, Maroni Romano (ed.), vol. LXXIV, Tipografia Emiliana, Venezia, p. MDCCCLV, p. 63, *apud* Ioniță Apostolache, *Teologi daco-romani de seamă în cetatea eternă...*, p. 82.

<sup>83</sup> În secolul XVII, de pildă, teologul apusean Barnonnius afirma că „*Joan Maxențiu și soții lui, monahii din Scythia, au fost în mod vădit eutihieni perfizi și ca atare au fost condamnați de Biserica romană, și au provocat tulburări mari în Biserica universală, atât la Constantinopol, cât și la Roma... Ei mergeau până acolo că se declarau susținători ai Sinodului din Calcedon în mod viclean, dar îl murdăreau cu vicleniile lor eretice*” (*Annales ecclesiastiques*, t. VII, cap. 26, 81-89, 97), *apud* Ioniță Apostolache, *Teologi daco-romani de seamă în cetatea eternă...*, pp. 82-83.

raport cu semenii și cu natura. Așadar, doar prin om a adunat Fiul lui Dumnezeu universul în Sine și îl trăiește împreună cu noi.<sup>84</sup>

### **Concluzii**

Formula monahilor sciți „*Unul din Treime a suferit în Trup*” are ca temei deosebirea între persoană și natură pe care aceștia au făcut-o. Persoana nu e doar existența concretă a firii, ci și modul existenței ei ca relație. În Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt îndeplinesc relațiile interioare ființei divine. Însă așa cum o persoană umană poate avea relații nu doar cu semenii de o ființă cu ea, ci și cu cele ce nu sunt de o ființă, cu atât mai mult are această capacitate Dumnezeu, Creatorul a toate. Această idee au emis-o călugării daco-romani prin termenii „*propriu*” sau „*compus*” referitoare la ipostasul Fiului lui Dumnezeu făcut om.

Această formulă a fost admisă și recunoscută de împăratul Justinian în 533, urmând a fi introdusă în Liturghia de la Constantinopol. Noutatea survenită în cult a avut ca repercursiune așa-numita dispută teopashită, în care călugării achimiți<sup>85</sup> au avut un rol important<sup>86</sup>.

Călugării sciți au marcat credința în „*coborârea din cer a lui Dumnezeu*”, însă susținând că Dumnezeu Însuși S-a făcut om, a pățimit și S-a răstignit pentru noi. Au marcat tot atât de mult valoarea eternă a omului în fața lui Dumnezeu și mântuirea ca izbândă a morții prin înviere. Dumnezeu ia asupra Lui pătimirea morții pentru noi, suferind cum suferim și noi, dar face din această pătimire o cale de scăpare a noastră de moarte. Hristos a venit în maximă apropiere de noi, întrucât noi putem sta în maximă apropiere de El. Își confirmă această maximă apropiere față de noi prin acceptarea umanității noastre, primind chiar patima și moartea noastră, dar nu ca să staționeze în ele, ci pentru a le învinge. De aceea prin împărtășire Îl primim Însuși ca Ipostas, însă Îl primim în umanitatea noastră în care ni s-a făcut accesibil, în umanitatea noastră concretă, corporală, dar transfigurată de dumnezeire. Prin aceasta monahii sciți au accentuat însăși valoarea și taina trupului omenesc.<sup>87</sup>

---

<sup>84</sup> Dumitru Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți*..., pp. 240-242.

<sup>85</sup> Achimiții (ἀκοίμητοι sau cei care nu dorm), care pentru prima oară au înființat o mănăstire a celor care nu dorm pe malurile Eufratului în veacul al IV-lea. Ei au fost condamnați odată cu Nestorie, *apud* Dimitrie G. Boroianu, *Istoria Bisericii creștine de la începuturile ei și până în zilele noastre*, ediție îngrijită și actualizată de Pr. Daniel Benga, Editura Fundației Anastasia, București, 2007, p. 154.

<sup>86</sup> Dimitrie G. Boroianu, *Istoria Bisericii creștine de la începuturile ei și până în zilele noastre*, pp. 153-154.

<sup>87</sup> Dumitru Stăniloae, *Scrieri ale Călugărilor sciți*..., pp. 242-244.